

تأثیر حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی نفتی

سید نصرالله ابراهیمی *

حمیدرضا عباسی **

(DOI): 10.22066/CILAMAG.2022.247281

a(DOR): 20.1001.1.2251614.1401.39.66.10.6

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷

چکیده

صنعت نفت و گاز با بیش از یک قرن فعالیت در جامعه بین‌الملل به علت دارا بودن ویژگی‌ها و بازیگران خاص خود، برای تنظیم روابط میان اعضا، حقوق فراملی نفت را وضع کرده است. پژوهشگران حوزه حقوق فراملی نفت معتقدند که قراردادهای بین‌المللی یکی از منابع حقوق فراملی نفت هستند که از پیدایش صنعت نفت بر شکل‌گیری، توسعه و رشد حقوق فراملی نفت تأثیرگذار بوده‌اند. آنچه توجه ذهن را به خود جلب می‌کند این است که چگونه حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی نفتی تأثیرگذار است؟ در پاسخ به این سؤال، این مقاله با بررسی اسناد، قوانین و آرای داوری بین‌المللی نفتی منتشر شده بیان می‌کند هرچند قراردادهای بین‌المللی نفتی، خود یکی از منابع حقوق فراملی نفت هستند، حقوق فراملی نفت از طریق منابع دیگر مانند قوانین موضوعه، اصول کلی حقوقی، عرف صنعت نفت، آرای داوری بین‌المللی نفتی و حتی دکترین حقوقی نفت و گاز بر قراردادهای بین‌المللی نفتی تأثیر می‌گذارد؛ این تأثیرات مؤید آن است که حقوق فراملی نفت، بدون درج در قراردادهای بین‌المللی نفتی بر آنها حاکم است و حتی موجب توسعه شروط و مدل‌های قراردادهای بین‌المللی نفتی نیز می‌شود.

واژگان کلیدی

حقوق فراملی نفت، قراردادهای بین‌المللی نفتی، اصول کلی حقوقی نفت، عرف و عادت صنعت نفت، آرای داوری‌های بین‌المللی نفتی

* snebrahimi@ut.ac.ir

* دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

** نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

hamidrezaabbasi@ut.ac.ir

مقدمه

قدمت صنعت نفت و گاز در سطح بین‌الملل، فراز و نشیب‌های این صنعت و حضور و ظهور اعضای متنوع در این صنعت موجب شکل‌گیری جامعه فراملی نفت شده است. این جامعه از اعضای مختلفی از جمله شرکت‌های بین‌المللی، کشورهای دارای ذخایر نفت، کشورهای مصرف‌کننده و سازمان‌های بین‌المللی تشکیل شده است. روابط خاص میان اعضا در جامعه فراملی نفت، پیچیدگی‌های خاص صنعت نفت و گاز، چالش‌های منحصر به فرد این صنعت و ویژگی‌های ذاتی متمایز آن، چارچوب حقوقی منحصر به فردی را برای تنظیم روابط میان اعضای مختلف در این جامعه ایجاد کرده است. پژوهشگران، این چارچوب حقوقی را حقوق فراملی نفت نام نهاده‌اند.

جامعه فراملی نفت از پیدایش صنعت نفت در حال شکل‌گیری و توسعه بوده است. این رشد و توسعه توانسته چارچوب حقوق فراملی نفت را شکل و توسعه دهد. در این راستا حقوق فراملی نفت از منابع مختلفی از جمله قراردادهای بین‌المللی نفتی، قوانین نفتی داخلی کشورها، معاهدات بین‌المللی و اصول کلی حقوقی تشکیل شده است. هرچند حقوق فراملی نفت با پیدایش جامعه فراملی نفت در حال شکل‌گیری است، اصطلاح حقوق فراملی نفت برای اولین بار در ۱۹۷۵ توسط حقوق‌دان مصری/القشیری در آکادمی حقوق بین‌الملل لاهه مطرح و وارد ادبیات حقوقی نفت و گاز شد.^۱ این اصطلاح برای اولین بار در داوری/امین/ویل و دولت کویت^۲ مورد استناد قرار گرفت و بسیار مورد توجه محققین این حوزه قرار گرفت. در ۱۹۹۷ بیشاب با بررسی آرای داوری نفتی منتشرشده بیان کرد حقوق فراملی نفت در حال شکل‌گیری است.^۳ پس از او در ۲۰۱۱ چایلنز با بررسی آرای داوری ۱۹۹۷ الی ۲۰۱۱ بیان کرد حقوق فراملی نفت در حال شکل‌گیری و توسعه است.^۴ او در ۲۰۱۸ در مقاله‌ای دیگر با ارائه اختلافات جدید در حوزه‌های مختلف صنعت نفت و گاز به بیان توسعه حقوق فراملی در بخش‌های مختلف صنعت نفت پرداخت.^۵ در ۲۰۱۸ ماکاتو در پایان‌نامه خود در دانشگاه هاروارد با عنوان «لکس پترولیا: آیا وجود دارد؟» وجود حقوق فراملی نفت را اثبات کرد.^۶ مطابق این پیشینه، این مقاله در پی یافتن پاسخ

1. El-Kosheri, Ahmed Sadek, "Le régime juridique créé par les accords de participation dans le domaine pétrolier (Volume 147)". in: Collected Courses of the Hague Academy of International Law, 1975, p. 327

2. *Government of the State of Kuwait v American Independent Oil Co (AMINOIL)*, Award of 24 May 1982, 21 ILM (1982) 976, Yearbook IX, 1984, p. 71.

3. Bishop, Doak, "International Arbitration of Petroleum Disputes: The Development of a Lex Petrolea", CPMLP, University of Dundee, 1997.

4. Childs, T., "Update on Lex Petrolea: The Continuing Development of customary Law Relating to International Oil and Gas Exploration and Production". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 4(3). 2011, p. 259

5. Childs, T., "The Current State of International Oil and Gas Arbitration". *Texas Journal of Oil, Gas and Energy Law*, vol. 13(1), 2018, pp. 18-20

6. Makato, Tisungane Brian, "Lex Petrolea: Does it Exist?" *Harvard Law School*, 2018.

این سؤال است که چگونه حقوق فراملی نفت بر قراردادهای نفتی بین‌المللی تأثیر می‌گذارد؟ این نوشتار با بررسی قراردادهای مختلف بین‌المللی، قوانین داخلی کشورها و آرای داوری بین‌المللی منتشرشده و مقالات و کتب مختلف به پاسخ این سؤال می‌پردازد. در آثار گذشته، قراردادهای بین‌المللی تنها به‌عنوان منابع حقوق فراملی بیان شده‌اند. اما تا کنون تأثیر حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی بررسی نشده است.

اهمیت این پژوهش زمانی بیشتر می‌شود که حقوق فراملی نفت می‌تواند بدون آنکه در متن قرارداد درج شده باشد، بر قراردادهای نفتی بین‌المللی تأثیر گذارد، شروط قراردادهای بین‌المللی نفتی را تحت تأثیر قرار دهد و در داوری‌های نفتی بین‌المللی به‌عنوان قانون حاکم در نظر گرفته شود. از آنجا که در آثار گذشته خصوصاً پایان‌نامه^۸ ماکتو در دانشگاه هاروارد، وجود حقوق فراملی نفت اثبات شده است، این مقاله سعی در اثبات آن ندارد؛ لذا در راستای پاسخ به سؤال این مقاله، ابتدا تعریف حقوق فراملی نفت بیان می‌شود و سپس تأثیر حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی نفتی بر اساس منابع حقوق فراملی نفت بررسی خواهد شد.

۱. حقوق فراملی نفت

صنعت نفت و گاز، با بیش از یک قرن سابقه فعالیت در عرصه بین‌الملل با ویژگی‌های خاص و اعضای منحصر به فرد، چارچوب حقوقی خاصی در جامعه فراملی نفت ایجاد کرده است که به آن حقوق فراملی نفت^۷ یا *لکس پترولیا* گفته می‌شود.^۸ همان‌گونه که حقوق فراملی بازرگانی بر اساس ویژگی‌های خاص تجارت میان اعضای جامعه تجارت بین‌الملل ایجاد شده و در قراردادها و داوری‌های بین‌المللی بازرگانی نقش بسزایی ایفا می‌کند،^۹ حقوق فراملی نفت نیز بر اساس ویژگی‌های خاص صنعت نفت میان اعضای جامعه فراملی نفت ایجاد شده و در قراردادها و داوری‌های بین‌المللی نفتی و قوانین و معاهدات بین‌المللی نقش بسزایی ایفا می‌کند.

۱-۱. تعریف

همان‌طور که اشاره شد، حقوق فراملی نفت با پیدایش صنعت نفت در جامعه بین‌المللی نفت در حال شکل‌گیری و پیدایش است، اما در دهه‌های اخیر بیش از پیش مورد توجه حقوق‌دانان و پژوهشگران این حوزه قرار گرفته است. این توجه در حالی است که هنوز در لغت‌نامه‌های معروف

7. Transnational petroleum law

8. Zumbansen, Peer. *The Oxford Handbook of Transnational Law*, Oxford University Press, 2021, p. 350

9. محمودی کردی، زهرا، مهدی زاهدی و سیده‌عاطفه قدیری‌نژاد؛ «از لکس مرکاتوریا تا حقوق تجارت فراملی در معنای مقتضی»، *فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی*، سال هشتم، شماره ۳۱، ۱۳۹۹، ص ۸۰.

حقوقی مانند آکسفورد^{۱۰} و بلاک،^{۱۱} تعریفی از حقوق فراملی نفت ارائه نشده است، با وجود این، در اینجا به بیان تعریف حقوق فراملی نفت از دو بعد لغوی و اصطلاحی پرداخته می‌شود.

الف. تعریف لغوی

در این مقاله، «حقوق فراملی نفت»، معادلی است که برای اصطلاح *lex petrolea* در نظر گرفته شده است. از نظر لغوی *lex petrolea* عبارتی لاتین است که از دو واژه *lex* و *petrolea* تشکیل شده است. واژه *lex* در لاتین به معنای حقوق است اما واژه *petrolea* در ادبیات لاتین و ادبیات انگلیسی وجود ندارد. با مراجعه به منابع دست اول مشخص شد^{۱۲} تفسیری در درس خود در آکادمی حقوقی لاهه با عنوان «رژیم حقوقی ایجادشده توسط توافقنامه‌های مشارکت در بخش نفت»^{۱۳} برای اولین عبارت *lex petroleum* را به کاربرد است. این اصطلاح در معنای لغوی به معنای حقوق نفت است.^{۱۴} اما در رأی دیوان دآوری/امین/ویل و کویت، عبارت *lex petrolea* به کار رفته است. به نظر می‌رسد این تغییر ناشی از اشتباه در نگارش بوده است. از آن زمان تا کنون علی‌رغم نبود معنای لغوی برای اصطلاح *lex petrolea* پژوهشگران حقوقی از آن استفاده می‌کنند.^{۱۴}

ب. تعریف اصطلاحی

تفسیری اولین پژوهشگری بود که تعریفی از اصطلاح حقوق فراملی نفت بیان کرد. او معتقد بود بر اثر به‌کارگیری اصول و قواعد یکسان در توافقنامه‌های بین‌المللی نفتی، قراردادهای بین‌المللی نفتی و احکام دآوری بین‌المللی صنعت نفت، رژیم حقوقی فراملی خاصی در صنعت نفت جهان شکل گرفته است.^{۱۵} بر این اساس، قراردادهای نفتی بین‌المللی اعتبار خود را از این نظام حقوقی فراملی (نه ملی و نه بین‌المللی) مستقل از دولت‌های ملی و خارج از قراردادهای بین‌المللی کسب می‌کنند. چنین نظامی با مراجعه مکرر به اصول حقوقی در رویه‌ها و آرای دآوری در اختلافات نفتی، زمینه‌ساز پیدایش اصول و رویه‌های حقوقی خاص صنعت نفت و گاز خواهد شد.^{۱۶} اکثر محققین بیان کرده‌اند «حقوق فراملی نفت»، رژیم حقوقی خاص یا مجموعه‌ای از

10. Elizabeth A. Martin, *A Dictionary of Law*, ed., 6th Edition, Oxford University Press, 2006.

11. Bryan A. Garner ed, *Black's Law Dictionary*, 9th Edition, West, 2009.

12. Le régime juridique créé par les accords de participation dans le domaine pétrolier

13. El-Kosheri, *op.cit.*, p. 327

14. *Government of the State of Kuwait v American Independent Oil Co (AMINOIL)*, Award of 24 May 1982, 21ILM (1982), Yearbook IX (1984) 71.

15. El-Kosheri, *op.cit.*, p. 327 and Schill, S. W. (n.d.). *op.cit.*, p. 75.

16. *Ibid.*, p. 337.

قواعد، اصول، موازین، قوانین، مقررات و ضوابطی است که ناظر به تنظیم روابط میان جامعه صنعت نفت است که توسط جامعه فراملی نفت متشکل از کشورها، شرکتها، انجمن‌های حرفه‌ای صنعت نفت و سایر بازیگران این صنعت ایجاد شده و اجرا می‌شود.^{۱۷} اعتبار این مقررات از نظام خاصی نشأت نگرفته و در نظام‌های حقوقی گوناگون توسط فعالان معتبر شناخته شده و رعایت می‌شود.

با گسترش مفهوم حقوق فراملی در ادبیات حقوقی، حقوق فراملی نفت، بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت. پروفسور چین لنج لیم، استاد حقوق دانشگاه هنگ‌کنگ در مقاله‌ای با عنوان «عملکرد قرارداد فراملی چین» که در ۲۰۱۹ منتشر شد، حقوق فراملی نفت را مجموع قوانین، رویه‌ها و اصول حقوقی ایجادشده در جامعه فراملی نفت دانست. به نظر او، حقوق فراملی نفت، حقیقت صنعت نفت است^{۱۸} به طوری که این حقوق فراملی، قراردادهای بین‌المللی نفتی چین را تحت تأثیر قرار داده است.^{۱۹} دی کاردنس^{۲۰} نیز حقوق فراملی نفت را قواعد حقوقی و نظم حقوقی فراملی می‌داند که توسط جامعه فراملی نفت متشکل از کشورها، شرکتها، انجمن‌های حرفه‌ای و سایر بازیگران صنعت نفت ایجاد شده است.^{۲۱} بنابراین «حقوق فراملی نفت»، مجموعه‌ای از اصول و قواعد، قوانین و مقررات، رویه‌ها، استانداردها و بهترین شیوه‌های متداول بین‌المللی نفتی است که در صنعت بین‌المللی نفت وجود دارند و صرف‌نظر از موقعیت جغرافیایی، مورد استناد فعالان نفتی، داوران، وکلا و مشاورین فعال در حوزه صنعت بین‌المللی نفت و گاز قرار گرفته و به کار گرفته می‌شود.^{۲۲} به بیان دیگر، نظام حقوقی، خودتنظیم و فراملی است که اعضای جامعه فراملی نفت، آن را بر اساس چالش‌ها و ویژگی‌های خاص صنعت نفت به‌منظور ایجاد یکپارچگی و رفع نیازهای صنعت نفت صرف‌نظر از بُعد جغرافیایی ایجاد کرده‌اند.^{۲۳} این نظام حقوقی شامل معاهدات بین‌المللی، قوانین کشورها، اصول کلی حقوقی، عرف و سایر

17. Bishop, Doak, *op.cit.*, p. 64 and Martin, T., *op.cit.*, pp. 95, 108 and De Jesús O, Alfredo, "Prodigious Story of the Lex Petrolea and the Rhinoceros: Philosophical Aspects of the Transnational Legal Order of the Petroleum Society". TPLI Series on TPL. Vol. 1, No. 1.35, 2012, and Wawryk, Alex, *Regulation of the Upstream Petroleum Sector: A Comparative Study of Licensing and Concession Systems*, by Tina Hunter (Author, Editor), Edward Elgar Pub, 2015, p. 20 and Dolzer, Rudolf, *Petroleum Contracts and International Law*, Oxford University Press, 2018 p. 3.

شیروی، عبدالحسین؛ حقوق نفت و گاز، میزان، ۱۳۹۳، صص ۱۰۳-۱۰۲.

18. *Ibid.*, p. 315.

19. Lim, C. L., "The Function of the Transnational Chinese Contract", *Journal of World Investment and Trade*, volume 20, issue 2-3, 2019, p. 322.

20. Julián de Cárdenas

21. <http://www.law.uh.edu/assignments/spring2020/20601.pdf> see 2020/10/10

۲۲. شیروی؛ همان، ۱۰۳ و ابراهیمی، نصرالله؛ جزوه قراردادهای بالادستی صنعت نفت، ۱۳۹۶، ص ۸۰.

23. Otero Garcia-Castrillon, C., "Reflections on the law applicable to international oil contracts". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 6(2), 2013, p. 140

الزاماتی است که بازیگران خصوصی ایجاد کرده‌اند.

۱-۲. رابطه حقوق فراملی نفت و حقوق فراملی بازرگانی

حقوق فراملی بازرگانی اولین حقوق فراملی است که وارد ادبیات حقوقی شد و توانست جایگاه مناسبی را کسب کند. شاید بتوان گفت همین حقوق فراملی بازرگانی بود که ایده پیدایش و شکل‌گیری حقوق فراملی را در ذهن پژوهشگران حقوقی ایجاد کرد. حقوق فراملی بازرگانی به قواعد، اصول و مقررات مشابه یا متحدالشکلی اطلاق می‌شود که در سطح بین‌الملل در میان بازرگانان شناسایی شده و به کار گرفته می‌شود. درحالی‌که اعتبار این مقررات از نظام ملی خاصی نشأت نگرفته ولی در نظام‌های گوناگون در جامعه بازرگانان معتبر شناخته شده و مفاد آن رعایت می‌شود.^{۲۴}

همان‌طور که از تعریف حقوق فراملی بازرگانی و حقوق فراملی نفت می‌توان دریافت، این دو حقوق فراملی علی‌رغم وجود شباهت‌ها، افتراقاتی با یکدیگر دارند. نخست اینکه حقوق فراملی نفت در جامعه فعالان صنعت نفت اعمال می‌شود که علاوه بر بازرگانان و تجار نفت، کشورها و شرکت‌های ملی نفت نیز حضور دارند و بر اساس همین امر، جامعه حقوقی اعضای حقوق فراملی نفت، بسیار بزرگ‌تر و گسترده‌تر از حقوق فراملی بازرگانی است. دوم اینکه منابع حقوق فراملی نفت از حقوق فراملی بازرگانی مستقل است. برای مثال، معاهده منشور انرژی و کنوانسیون‌های زیست‌محیطی نفت و گاز، خاص صنعت نفت است؛ همان‌طور که کنوانسیون وین، مرتبط با حقوق فراملی بازرگانی است؛ بنابراین نمی‌توان حقوق فراملی نفت را به‌عنوان زیرمجموعه حقوق فراملی بازرگانی مطرح کرد. هرچند *التشیری* حقوق فراملی نفت را شاخه‌ای از حقوق فراملی بازرگانی برشمرده است^{۲۵} و دولت کویت در استدلال خود (که *التشیری* تدوین کرده بود) بیان کرد: حقوق فراملی نفت به‌نوعی شاخه خاصی از قانون حقوق فراملی بازرگانی است. برای آنکه حقوقی زیرمجموعه حقوق دیگر باشد باید تمام عناصر و منابع و اعضای آن، جزئی از مجموعه حقوقی کل باشد درحالی‌که این موضوع در خصوص حقوق فراملی نفت و حقوق فراملی بازرگانی صدق نمی‌کند. شاید علت بیان استدلال *التشیری* این باشد که در آن زمان هنوز حقوق فراملی نفت جایگاه خود را پیدا نکرده بود و لذا باید در ذیل حقوق فراملی بازرگانی بیان می‌شد تا مورد توجه داوران قرار گیرد یا اینکه در زمانی که او این سخنان را بیان می‌کرد حقوق فراملی نفت به گستردگی حال حاضر نبود تا نقاط افتراق آن مشخص شود؛ لذا او حقوق فراملی نفت را

۲۴. شیروی، عبدالحسین؛ حقوق تجارت بین‌الملل، سمت، ۱۳۹۰، ص ۴۶.

25. *Government of the State of Kuwait v. American Independent Oil Co. (AMINOIL)*, Award of 24 May 1982, 21 International Legal Materials (ILM) at 976 (1982). Yearbook IX at 71 (1984).

زیرمجموعه یا شاخه‌ای از حقوق فراملی بازرگانی در نظر گرفت. اما امروزه با توجه به نقش دولت‌ها و سازمان‌های دولتی در جامعه فراملی نفت، دیگر نمی‌توان حقوق فراملی نفت را شاخه یا زیرمجموعه حقوق فراملی بازرگانی دانست بلکه شاید به دلیل وجود اصول مشترک میان این دو بتوان گفت رابطه عموم و خصوص من وجه میان این دو وجود دارد. البته برخی بر این باورند که حقوق فراملی همان حقوق فراملی بازرگانی است^{۲۶} و بر اساس این دیدگاه، حقوق فراملی نفت زیرشاخه حقوق فراملی است زیرا حقوق فراملی نفت در بستر حقوق فراملی شکل گرفته است. در نقد این نظر باید گفت حقوق فراملی به مراتب بزرگ‌تر از حقوق فراملی بازرگانی است به طوری که پژوهشگران حقوق فراملی را شامل حقوق فراملی کیفی، حقوق فراملی پناهندگی، حقوق فراملی ورزشی و غیره می‌دانند^{۲۷} و حقوق فراملی بازرگانی تنها یکی از شاخه‌های حقوق فراملی است و شاید بتوان گفت کهن‌ترین و مهم‌ترین آن است. این شاخه اولین شاخه حقوق فراملی بود که آشکار شد و به سرعت توانست جایگاه خود را میان اعضای جامعه فراملی بازرگانی پیدا کند؛ بنابراین می‌توان بیان کرد رابطه میان حقوق فراملی بازرگانی و حقوق فراملی نفت، عموم خصوص من وجه است.

از آنجاکه حقوق فراملی نفت از منابع مختلف ایجاد می‌شود، آثار حقوق فراملی نفت به تفکیک آثار هر کدام از این منابع که این حقوق را شکل داده‌اند بر قراردادهای بین‌المللی بررسی می‌شوند.

۲. تأثیر منابع حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی نفتی

منابع حقوق فراملی نفت به حقوق دانان کمک می‌کند تا بتوانند بهتر با حقوق فراملی نفت آشنا شوند، چارچوب‌های حقوقی حاکم بر فعالیت‌های نفتی را تشخیص دهند و بتوانند نسبت به حل و فصل اختلافات این حوزه اقدام کنند. *القشیری* در آکادمی لاهه منابع حقوق فراملی نفت را قراردادهای بین‌المللی، آرای محاکم داوری و مذاکرات قراردادی عنوان کرد.^{۲۸} امروزه حقوق فراملی نفت علاوه بر منابعی که او ذکر کرد، شامل قوانین نفتی داخلی کشورها (شامل مقررات اکتشاف، تولید و توسعه، امور مالی و نظارتی عملیات‌های نفتی است)، معاهدات بین‌المللی، آرای داوری بین‌المللی نفتی، اصول کلی حقوقی، عرف صنعت نفت، رویه‌های خوب صنعت نفت و دکتترین حقوقی صنعت نفت است. به بیان دیگر، حقوق فراملی نفت از تجمع و تعامل پیچیده بین قراردادهای بین‌المللی نفتی، قوانین، عرف، معاهدات، اصول کلی حقوقی، کدهای رفتاری

26. Gaillard, E., "Transnational Law: A Legal System or a Method of Decision Making?", *Arbitration International*, vol. 17(1), 2001, pp. 6059-72.

27. Peer Zumbansen, *The Oxford Handbook of Transnational Law*, Oxford University Press, 2020, pp. 137-647.

28. Sadek El-Koshari, *op.cit.*, p. 327.

سازمان‌های بین‌دولتی (IGOs) و سازمان‌های غیردولتی (NGO) و رهنمودهای انجمن‌های صنعتی و دکترین‌های حقوقی ایجاد می‌شود که جنبه‌های مختلف اکتشاف، تولید، حمل و نقل، مصرف، تجارت نفت و محیط‌زیست صنعت نفت را تنظیم می‌کنند.^{۲۹} این مجموعه بزرگ و درهم‌تنیده، منابع حقوق فراملی نفت را شکل می‌دهد. این منابع علاوه بر اینکه بر دیگر منابع تأثیر می‌گذارند از آن‌ها تأثیر هم می‌پذیرند؛ لذا سایر منابع حقوق فراملی نفت می‌توانند موجب اثراتی بر قراردادهای بین‌المللی نفتی شوند.

این در حالی است که پژوهشگران حقوقی اجماع دارند که مهم‌ترین منبع حقوق فراملی نفت، قراردادهای بین‌المللی نفتی است.^{۳۰} رودولف دولزر، قراردادهای بین‌المللی نفت را منبع قابل قبول حقوق فراملی نفت دانسته است.^{۳۱} قراردادهای بین‌المللی نفتی از طریق شکل‌گیری شروط و بندهای مشترک قراردادی موجب شکل‌گیری اصول حقوقی مشترک در قراردادهای بین‌المللی صنعت نفت و گاز می‌شوند.^{۳۲} شکل‌گیری و پیدایش این شروط قراردادی بر اساس نیاز صنعت و جامعه نفت و گاز بوده و هست؛ لذا باید بیان کرد شروط مشترک قراردادهای نفتی در قراردادهای بین‌المللی در صنعت نفت و گاز، صرف‌نظر از مدل قراردادی موجب پیدایش حقوق فراملی نفت شده است.^{۳۳} برای پاسخ به سؤال اصلی، تأثیر حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی نفتی بر اساس منابع بررسی خواهد شد.

۱-۲. تأثیر قوانین موضوعه نفت و گاز

قوانین موضوعه منبع حقوق فراملی نفت است که مراجع دارای صلاحیت وضع کرده‌اند و از ضمانت اجرا برخوردار است. دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی می‌توانند از طریق قوانین موضوعه موجب شکل‌گیری حقوق فراملی نفت شوند و به تبع آن بر قراردادهای بین‌المللی نفتی تأثیرگذارند. این منبع را می‌توان در دو دسته قوانین داخلی و معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی طبقه‌بندی کرد.

29. Wawryk, Alex, *op.cit.*, p. 20.

و شیروی؛ ۱۳۹۳، ص ۱۰۲.

30. Sadek EL-Kosheri, *op.cit.*, p. 364, Talus, K, Looper, S., & Otilar, S., "Lex Petrolea and the Internationalization of Petroleum Agreements: Focus on Host Government Contracts". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 5(3), 2012. p. 181.

31. Dolzer, Rudolf, *op.cit.*, p. 3.

32. Martin, T. and Park, J., "Global Petroleum Industry Model Contracts Revisited: Higher, Faster, Stronger", *Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 3, no. 1, Oxford University Press, 2010, pp. 5-7.

33. Talus, K., Looper, S., & Otilar, *op.cit.*, pp. 192-193.

الف. تأثیر قوانین موضوعه کشورها

قوانین نفت و گاز کشورها یکی از منابع حقوق فراملی نفت است. این قوانین را قانونگذار هر کشور متناسب با اوضاع و شرایط هر کشور تنظیم کرده است.^{۳۴} قوانین صنعت نفت در حال حاضر به‌گونه‌ای است که علاوه بر صنعت، فعالان نفت و گاز آن کشورها بر فعالیت فعالان در دیگر کشورها نیز تأثیر می‌گذارند. می‌توان گفت قوانین نفت و گاز داخلی کشورها می‌تواند موجب شکل‌گیری و توسعه حقوق فراملی نفت در عرصه فراملی شود و در حل‌وفصل اختلافات نفتی، قانون حاکم بر اختلافات بین‌المللی نفتی باشد.^{۳۵} این تأثیرات از ابتدای پیدایش جامعه فراملی نفت وجود داشته و تا کنون ادامه یافته است. کشف نفت در امریکا باعث رشد سریع، گسترده و متنوع صنعت داخلی از تولیدکنندگان مستقل کوچک گرفته تا غول‌هایی مانند *اکسون، تگزاس، موبایل و شورو* شد. نفت به‌عنوان ماده معدنی در امریکا شناخته شد؛ بنابراین عموماً تحت حاکمیت قوانین ایالتی بود تا قوانین فدرال، به‌طوری‌که رویه حقوقی قابل‌ملاحظه‌ای در زمینه نفت و گاز در این کشور ایجاد شد. به‌طور عمده، این مجموعه حقوق از قوانین عادی رایج انگلستان استفاده می‌کرد^{۳۶} و نمایانگر چارچوب گسترده‌ای از اشکال حقوقی پذیرفته‌شده، آیین دادرسی و رویه‌های قضایی بود. تعجبی نداشت که زمانی که شرکت‌های داخلی امریکا فعالیت‌هایشان را به صحنه بین‌المللی گسترش دادند، مفاهیم حقوق و اسناد حقوقی را که از مفاهیم حقوقی توسعه‌یافته در امریکا برای عملیات نفتی به دست آمده بود، همراه داشته باشند.^{۳۷} این رویکرد موجب شد حقوق فراملی نفت بر اساس قوانین امریکا شکل بگیرد؛ لذا اولین قراردادهای بین‌المللی نفتی که قراردادهای امتیازی سنتی بودند بر اساس قوانین داخلی امریکا در جامعه فراملی نفت تدوین شدند.

پس از تدوین قوانین داخلی نفت در کشورهای دیگر، تأثیرات این قوانین بر قراردادهای بین‌المللی آشکار شد. برای مثال در خصوص اثر قوانین داخلی بر قراردادهای بین‌المللی نفتی می‌توان به تعهدات کاری پیمانکار اشاره کرد. اولین بار در قانون نفت کشور لیبی در ۱۹۵۵ تعهدات کاری پیمانکار مطرح شد. مطابق آن، دارنده امتیاز ملزم شد تا هر ساله حداقل میزان مشخصی پول در هر کیلومتر مربع خرج کند.^{۳۸} این قانون داخلی کشور لیبی به‌سرعت در قوانین و قراردادهای صنعت نفت در سراسر جهان مورد استفاده قرار گرفت و یکی از شروط قراردادی در

34. Wawryk, Alex, *op.cit.*, p. 20.

35. Daintith, T., "Against 'Lex Petrolea'", *The Journal of World Energy Law and Business*, 2017, p. 10.

36. Blinn, Keith W. Duval, Claude. Le Leuch, Honoré and Pertuzio, André, *International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Legal, Economic and Policy Aspects*, 1st ed, Barrows, New York, 1998, p. 21.

37. *Ibid.*

38. The Libya Petroleum Law No. 25 of 1955.

قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز شد.^{۳۹} در حال حاضر این شرط در تمام قراردادهای امتیازی، مشارکت در تولید و خدماتی وجود دارد.

مثال دیگر که از اهمیت زیادی در قراردادهای بین‌المللی برخوردار است، تدوین قانون مالیات بر درآمد غیرمنتظره، آبشاری یا بادآورده است. سودهای بادآورده، به علت شرایط پیش‌بینی نشده در بازار محصولات به وجود می‌آیند.^{۴۰} با توجه به نوسانات بازارهای نفت و گاز و نوسانات مکرر قیمت، سودهای ناگهانی قیمت نفت موجب پیدایش این سؤال شده است که آیا این سودها در نهایت باید به همه شرکت‌کنندگان در بازار تعلق گیرد یا به دولت‌ها اختصاص دارد؟ با وجود آنکه قطعنامه ۱۶۹۰ سال ۱۹۶۸ اوپک که شامل مفاد خاصی در مورد سودهای ناپایدار بود که به‌عنوان «درآمد خالص بسیار زیاد پس از مالیات» تعریف شده است بیان می‌دارد: «علی‌رغم هرگونه تضمین ثبات مالی که ممکن است به بهره‌بردار اعطا شده باشد، بهره‌بردار حق ندارد پس از مالیات، درآمد خالص بیش از حد بالایی کسب کند. مفاد مالی قراردادهایی که در واقع منجر به چنین سود خالص بسیار بالایی می‌شود، برای مذاکره مجدد باز است».^{۴۱} برای اولین بار در جامعه فراملی نفت، امریکا در ۱۹۸۰ توسط کارتر اقدام به وضع مالیات بر درآمد غیرمنتظره شرکت‌های نفتی کرد.^{۴۲} این اقدام امریکا در پی افزایش قیمت نفت در ۲۰۰۲ در بیشتر کشورها اعم از توسعه‌یافته، همچون چین، انگلستان، کانادا و درحال توسعه، مانند الجزایر، ونزوئلا و مغولستان در قراردادهای امتیازی و مشارکت در تولید به سرعت گسترش یافت و مورد توجه قرار گرفت.^{۴۳} دولت اکوادور همانند سایر کشورها اقدامات خاصی جهت حصول اطمینان از کسب بخشی از سود غیرمنتظره انجام داد به طوری که در پرونده برولینگتون علیه دولت اکوادور، این دولت بر اساس افزایش ناگهانی قیمت نفت، قانون ۴۲ را تصویب کرد که بر اساس آن شرکت‌های نفتی با قراردادهای مشارکت موظف بودند «حداقل ۵۰٪ از درآمد فوق‌العاده را به دولت اکوادور اختصاص دهند». این درآمد با توجه به تفاوت میان قیمت‌های فعلی نفت و میانگین ماهانه قیمت‌ها در زمان اجرای قرارداد مشارکت مربوطه (یعنی قیمت مرجع) محاسبه می‌شد. در این مشارکت، سهم دولت اکوادور از افزایش قیمت بر اساس قانون ۴۲ ابتدا ۵۰ درصد تعیین شد، اما فرمان ۶۶۲ سهم دولت اکوادور را از سود ناشی از افزایش قیمت به ۹۹ درصد افزایش داد.^{۴۴} شرکت سرمایه‌گذار مدعی شد این اقدام دولت اکوادور سلب مالکیت است اما داوران استدلال کردند اولاً

39. Gao, Zhiguo, *International Petroleum Contracts: Current Trends and New Directions*, Graham and Trotman, 1994, p. 16.

40. Rudolf Dolzer, *op.cit.*, p. 163.

41. OPEC Resolution XVI 90 of 1968.

42. Dow, J., "The Windfall Profit Tax Exposed". *St. Mary's Law Journal*, vol. 14(3), 1983, p. 741.

43. Transnational Corporations, United Nations, Vol. 18, No. 1, April 2009, pp. 158-165.

44. Ketcheson, J., "The Law 42 Arbitrations: Ecuador's Efforts to Capture "Extraordinary Profits" of Oil Companies". *The Journal of World Investment & Trade*, vol. 16(4), 2015, pp. 734-744.

این شرکت دو سال این میزان مالیات را پرداخت کرده است. ثانیاً در مناقصه شرکت‌های دیگر با همین مالیات، حاضر به مشارکت هستند و این شرکت نیز مایل به سرمایه‌گذاری در پروژه است؛ لذا پروژه علی‌رغم این مالیات از سود مناسب برخوردار است.^{۴۵} داوران با بیان این استدلال‌ها، این اقدام دولت اکوادور را سلب مالکیت تشخیص ندادند و بر اساس این حکم مطابق قانون ۲۴ و فرمان ۶۶۲ شرکت سرمایه‌گذار ملزم به پرداخت ۹۹ درصد از سود غیرمنتظره شد.^{۴۶}

بر این اساس، امروزه اقدام آمریکا بر وضع مالیات بر سود غیرمنتظره در چارچوب حقوق داخلی در کل کشورهای دارای ذخایر نفتی متناسب با نوع قرارداد وجود دارد و بر قراردادهای بین‌المللی نفتی حاکم است. همچنین رأی داوری اکوادور نشان داد دولت‌ها امکان وضع چنین قوانینی را فارغ از شرط ثبات قراردادی دارند و مصادره محسوب نمی‌شود؛ بنابراین از قوانین کشورها (مالیات بر سودهای غیرمنتظره) و آرای داوری می‌توان نتیجه گرفت هرچند این سودها بر اساس قرارداد در مالکیت شرکت بین‌المللی نفتی ایجاد شده است، دولت‌ها نیز در این سودها سهیم‌اند؛ لذا قوانین کشورها بر حاشیه سود قراردادهای بین‌المللی نفتی نیز حاکم است و آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این مثال‌ها نشان می‌دهند، قوانین نفتی داخلی اگرچه در داخل کشورها توسط قانونگذار داخلی کشور تدوین می‌شود، بر قراردادهای بین‌المللی نفتی که میان کشورهای دیگر و شرکت‌های بین‌المللی دیگر نیز منعقد می‌شود تأثیرگذار است؛ لذا نمی‌توان گفت قوانین داخلی صنعت نفت و گاز مانند قوانین داخلی دیگر است زیرا این قوانین مورد شناسایی فعالان صنعت نفت قرار گرفته و در قراردادهای بین‌المللی نفتی و قوانین داخلی نفتی به کار می‌رود و اثر فراملی پیدا می‌کند.

ب. تأثیر معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی

یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت، معاهدات بین‌المللی است. این معاهدات میان کشورهای فعال در صنعت نفت و گاز (کشورهای دارای منابع نفت و گاز، کشورهای مصرف‌کننده و کشورهای سرمایه‌گذار در حوزه نفت و گاز) یا حتی میان همه کشورهای منعقد می‌شود.^{۴۷} هرکدام از این معاهدات و کنوانسیون‌ها در راستای رفع یا کاهش مشکلات و چالش‌های صنعت نفت و گاز جهان ایجاد و تدوین می‌شود. همین امر موجب شده است بیشتر کشورها برای رفع چالش‌ها و مشکلات مربوط به حوزه نفت و گاز به عضویت در این معاهدات درآیند؛ لذا این معاهدات اعضای مختلف جامعه فراملی نفت را به وحدت و یکپارچگی نزدیک می‌کنند. البته بیشتر این کنوانسیون‌ها در حوزه محیط‌زیست تدوین شده است. در این راستا می‌توان به کنوانسیون ۱۹۵۸ دریاهای آزاد، کنوانسیون ۱۹۵۸ در مورد دریای

45. *Ibid.*

46. *Burlington Resources Inc. v. Republic of Ecuador* (ICSID Case No. ARB/08/05, Decision on Liability of Ecuador, December 14, 2012).

47. Wawryk, *op.cit.*, p. 31.

سرزمینی و منطقه مجاور، کنوانسیون سازمان ملل در مورد قانون دریا (UNCLOS) ۱۹۸۲، کنوانسیون بین‌المللی جلوگیری از آلودگی دریا بر اثر نفت (OILPOL)، اعلامیه استکهلم ۱۹۷۲، کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد محیط‌زیست بشری، کنوانسیون آلودگی بین مرزی در هوا ۱۹۷۹، منشور جهانی ۱۹۸۲ برای طبیعت، کنوانسیون ۱۹۹۱ برای ارزیابی اثرات زیست‌محیطی در زمینه فرامرزی و توسعه اعلامیه ۱۹۹۲ ریو در مورد محیط‌زیست و توسعه و کنوانسیون بین‌المللی مداخله در دریاهای آزاد در صورت بروز سوانح آلودگی نفتی اشاره کرد.

برخی از این کنوانسیون‌ها پس از فاجعه توری کانیون (Torry Canyon) منعقد شدند. مجموعه‌ای از این کنوانسیون‌های بین‌المللی به تصویب سازمان بین‌المللی دریانوردی (IMO) نیز رسیدند.^{۴۸} این مجموعه، اساس مسئولیت بین‌المللی آلودگی دریایی و رژیم غرامت را تشکیل داد. این کنوانسیون‌ها مانند حلقه‌های یک زنجیره به هم پیوسته هستند و نمی‌توانند از یکدیگر جدا شوند. علاوه بر معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی محیط‌زیستی، معاهده منشور انرژی، حوزه‌های مختلفی از این صنعت شامل کاهش مخاطرات سرمایه‌گذاری در بخش انرژی، تجارت آزاد کالاها، آزادی ترانزیت انرژی از طریق خط را تحت شعاع قرار می‌دهد.^{۴۹} هرچند این معاهده مورد پذیرش کل کشورهای جامعه فراملی نفت قرار نگرفته است، یکی از معاهدات مهم جامعه فراملی نفت به شمار می‌رود.

علی‌رغم آنکه معاهدات، رابطه بین کشورها را در جامعه بین‌الملل تنظیم و مسئولیت آن‌ها را مشخص می‌کنند، کشورها بر اساس همین مسئولیت، قراردادهای بین‌الملل نفتی را تنظیم می‌کنند.^{۵۰} برای مثال، اعلامیه استکهلم، اولین اعلامیه بین‌المللی است که به مسئله محیط‌زیست و روش‌های حفاظت از آن پرداخته است.^{۵۱} پس از این اعلامیه، شرط حفاظت از محیط‌زیست در قراردادهای بین‌المللی نفتی گنجانده شد، به طوری که در قراردادهای قبل از ۱۳۵۳ ایران، هیچ شرطی مبنی بر حفاظت از محیط‌زیست وجود نداشت.^{۵۲} پس از این اعلامیه ابتدا در قانون نفت ۱۳۵۳ و سپس در قراردادهای شش‌گانه خدماتی، شرط حفاظت از محیط‌زیست گنجانده شد.^{۵۳} همچنین پس از گذشت چهار سال از اعلامیه استکهلم در ماده ۵

48. <https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/ListOfConventions.aspx>

49. Hughes, William E., *Fundamentals of International Oil and Gas Law*, PennWell Corporation, 2016, pp. 21-31.

50. Tienhaara, Kyla, *op.cit.*, p. 3.

۵۱. موسوی، سیدفضل‌الله؛ سیر تحولات منابع حقوق بین‌الملل محیط‌زیست، میزان، ۱۳۹۱، ۴۲-۳۶.

۵۲. اجازه اجرای قرارداد فروش و خرید نفت بین دولت شاهنشاهی ایران و شرکت‌های خارجی مصوب ۱۳۵۲/۵/۸ و قرارداد امتیازی که از طرف دولت شاهنشاهی ایران به شرکت نفت انگلیس و ایران محدود در ۲۹ آوریل ۱۹۳۳ اعطا شده است.

۵۳. کتاب سبزو: قانون نفت، اساسنامه شرکت ملی نفت ایران و قراردادهای شش‌گانه پیمانکاری نفتی، انتشارات روابط عمومی صنعت نفت ایران، ۱۳۵۳.

قرارداد خدماتی برزیل در ۱۹۷۶ شرط حفاظت از محیط‌زیست قرار داده شد.^{۵۴} به‌علاوه پس از تدوین قوانین محیط‌زیست اندونزی در اوایل دهه ۱۹۸۰ شرط حفاظت از محیط‌زیست در قرارداد امتیازی اندونزی درج شد.^{۵۵} امروزه شروط حفاظت از محیط‌زیست، یکی از شروط اصلی قراردادهای بین‌المللی نفتی به‌شمار می‌رود. این در حالی است که این معاهدات، تنها در میان کشورها منعقد شده و اصل ۷ اعلامیه استکهلم، جلوگیری از آلودگی را وظیفه دولت‌ها دانسته است. بر این اساس دولت‌ها نیز در راستای مسئولیت خود، حفظ محیط‌زیست و کاهش آلودگی‌های نفتی، این شروط را در قراردادهای نفتی گنجانده‌اند؛ بنابراین شرط حفاظت از محیط‌زیست در قراردادهای بین‌المللی نفتی ناشی از معاهدات بین‌المللی میان کشورها بوده است و قراردادهای بین‌المللی نفتی را تحت تأثیر قرار داده است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت معاهدات بین‌المللی بر توسعه حقوق فراملی نفت تأثیر می‌گذارند و متناسب با آن قراردادهای بین‌المللی نفتی تأثیر می‌پذیرند. این امر موجب رشد و توسعه شروط آنها می‌شود. برخی از آن فراتر رفته‌اند و شرط حفاظت از محیط‌زیست را اصل حقوقی حاکم بر قراردادهای بین‌المللی نفتی بیان کرده‌اند.^{۵۶}

۲-۲. تأثیر اصول کلی حقوقی فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی نفتی

اصول کلی حقوقی یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت است. این منبع خودسامان است که در دادگاه‌ها و محاکم داوری بسیاری مورد استناد قرار گرفته است. برخی اصول کلی حقوقی در همه حوزه‌های حقوق جریان دارند. به بیان دیگر، اصول کلی حقوق عام هستند اما برخی از اصول به علت ویژگی‌های خاص، تنها در حوزه خاصی ایجاد شده‌اند مانند اصول کلی حقوقی خاص صنعت نفت که می‌توان به اصل حاکمیت ملی بر منابع طبیعی^{۵۷} (نفت و گاز) و اصل صیانت از ذخایر هیدروکربوری اشاره کرد. بر این اساس در حقوق فراملی نفت، دو دسته اصول کلی حقوقی وجود دارد. الف) اصول کلی حقوقی عام، ب) اصول کلی حقوقی خاص صنعت نفت.

الف. تأثیر اصول کلی حقوقی عام

اصول کلی حقوق عام بر کلیه قراردادهای بین‌المللی نفتی حاکم‌اند و در داوری‌های بین‌المللی

54. Gao, Zhiguo. "International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Comprehensive Environmental Appraisal. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, vol. 12(2), 1994, p. 2.

55. Gao, Zhiguo, A., 1994, *op.cit.*, p. 96.

56. ن.ک: سیدنصرالله ابراهیمی، مهدی منتظر و فرزاد مسعودی؛ «اصول قانونی حاکم بر قراردادهای خدماتی بالادستی صنعت نفت و گاز ایران»، *پژوهش‌نامه اقتصاد انرژی ایران*، دوره ۳، شماره ۱۲، پاییز ۱۳۹۳.

57. The Principle of Sovereignty Over Natural Resources

نفتی فراوانی مورد استناد قرار گرفته‌اند. برای مثال، اصل لزوم قراردادهای یکی از اصول پذیرفته‌شده در همه نظام‌های حقوقی است که محاکم داوری بین‌المللی به آن استناد کرده‌اند. در داوری سافیر علیه شرکت ملی نفت ایران، قانون حاکم، اصول کلی حقوقی است. محکمه داوری در این داوری اعلام کرد: «اصل لزوم قراردادهای اصلی اساسی حقوقی است که دائماً مورد استناد دادگاه‌های بین‌المللی بوده است و بر اساس آن باید به تعهدات قراردادی احترام گذاشت».^{۵۸} در این پرونده، داوران پرداخت خسارت را نتیجه این اصل دانستند.^{۵۹} اصل حسن‌نیت، اصل حقوقی دیگری است که در داوری‌های بین‌المللی خصوصاً داوری‌های بین‌المللی نفتی مورد استناد قرار می‌گیرد. برای نمونه، این اصل در داوری‌های F-W علیه جمهوری ترینیداد و توباگو^{۶۰} و وینترشال علیه دولت قطر^{۶۱} مورد استناد قرار گرفت. لذا می‌توان نتیجه گرفت هرچند این اصول در قراردادهای بین‌المللی، قوانین داخلی نفتی و معاهدات مربوط به نفت و گاز بیان نشده است، بر قراردادهای بین‌المللی نفتی حاکم است.

ب. تأثیر اصول کلی حقوقی خاص صنعت نفت

ویژگی‌های خاص صنعت نفت مانند ماهیت خاص نفت و منابع هیدروکربوری و اهمیت این منابع موجب شده است اصول حقوقی خاصی در حقوق فراملی نفت ایجاد شود. برای مثال می‌توان به اصل حاکمیت دائمی بر منابع طبیعی اشاره کرد. ملی‌شدن صنعت نفت، نقطه عطفی در مالکیت منابع نفتی و اختیارات دولت‌ها در اعطای امتیاز بهره‌برداری از منابع نفتی محسوب می‌شود.^{۶۲} تأثیر ملی‌کردن صنعت نفت کشورهای دارای منابع نفت و گاز در عرصه بین‌الملل موجب شکل‌گیری اصل حاکمیت دائمی بر منابع طبیعی و تدوین قطعنامه ۱۸۰۳ سازمان ملل متحد در این خصوص شد،^{۶۳} به طوری که این اصل یکی از اصول کلی حقوق فراملی نفت محسوب می‌شود.^{۶۴} اصل حاکمیت دائمی بر منابع طبیعی و منابع نفت و گاز موجب تغییرات اساسی و توسعه قراردادهای بین‌المللی نفتی شد. بر این اساس قراردادهای بین‌المللی امتیازی سنتی جای خود را به قراردادهای بین‌المللی امتیازی جدید دادند.^{۶۵} امروزه در همه قراردادهای

58. *Sapphire v. NIOC Arbitral Award of 15 March 1963*, ILR 1967, p. 136.

59. *Sapphire International Petroleum Ltd. v. National Iranian Oil Company*, p. 9.

60. *F-W Oil Interests, Inc. v. The Republic of Trinidad and Tobago*, ICSID Case No. ARB/01/14.

61. *Wintershall AG v. The Government of Qatar* (Ad hoc tribunal), 28 ILM 795 1989.

62. Talus, K., *Research Handbook on International Energy Law*, Edward Elgar Publishing, 2014, p. 9.

63. The right of peoples and nations to permanent sovereignty over their natural wealth and resources must be exercised in the interest of their national development and of the well-being of the people of the State concerned. <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf>

۶۴. برای مطالعه بیشتر، ن.ک: شیروی؛ ۱۳۹۳، صص ۱۸۷-۱۸۹.

65. Blinn, *op.cit.*, pp. 47-50.

بین‌المللی نفتی، مالکیت ذخایر برای مردم یا دولت میزبان است و شرکت‌های اکتشاف‌کننده هیچ حقی نسبت به آن ندارند^{۶۶} و متناسب با نوع قرارداد، تنها در نقطه معین بعد از تولید در سطح زمین بر اساس قرارداد، مالک نفت استخراج‌شده می‌شوند، یا بر آن حق پیدا می‌کنند یا صرفاً حق خرید آن را پیدا خواهند کرد.^{۶۷} این اصل در داوری‌های نفتی ذررت لاین یمن علیه یمن^{۶۸} و *اوبیل علیه کویت*^{۶۹} از سوی داوران محاکم داوری مورد استناد قرار گرفت. هرچند در این داوری دولت کویت ملزم به پرداخت خسارت شد، بر اساس این اصل، داوران اقدام دولت کویت را در چارچوب اختیارات حاکمیت بر منابع طبیعی دانستند.

افزون بر این اصل می‌توان به اصل صیانت از منابع نفت و گاز اشاره کرد. اصل صیانت از منابع نفت و گاز، یکی دیگر از اصول حقوقی نفت و گاز است که در کشورهای دارای منابع نفت و گاز پذیرفته شده است. این اصل به دنبال حفظ مادی و اقتصادی نفت و گاز میدان است. اصل صیانت، هم از منابع حفاظت، و هم برداشت نهایی از میدان را حداکثر می‌کند.^{۷۰} این اصل هرچند در ابتدا در قانون حفاظت امریکا مطرح شد،^{۷۱} امروزه در همه کشورهای دارای منابع نفت و گاز پذیرفته شده است، به طوری که بر اساس مصوبه هیئت وزیران، شروط مندرج در متن قراردادها و همچنین پیوست‌های قراردادی قراردادهای ایران، هم پیمانکار و هم کارفرما مکلف به رعایت ضوابط مدیریت صیانتی مخزن هستند و باید تمام ضوابط و رویه‌های مرتبط با حفظ صیانت مخزن قبل از انعقاد قرارداد مذاکره شده و تحت عنوان مدیریت جامع مخزن، همه موارد مربوط به بهینه‌سازی صیانت مخزن مورد توجه و توافق شرکت ملی نفت قرار گیرد.^{۷۲} در قضیه *ورونسکی علیه شرکت سان*، این شرکت، تولید صیانتی را مطابق قانون رعایت نکرده بود و تولید خود را از حد مجاز افزایش داده بود. این شرکت برای این اقدام خود به قاعده حیات استناد کرده اما دادگاه استدلال آن را نپذیرفت و بیان کرد قاعده حیات با اصل صیانت از منابع نفت و گاز محدود شده است.^{۷۳} در همه کشورهای شرکت‌های ملی نفت و نهادهای نظارتی بر این اصل تأکید

66. Smith, Ernest E., Dzienkowski John S., Anderson, Owen L., Lowe, John S., Kramer, Bruce M., and Weaver, Jacqueline L., *International Petroleum Transactions*, 3rd edition 2010, p. 180.

67. کاظمی نجف‌آبادی، عباس؛ «مالکیت نفت در قراردادهای نفتی بین‌المللی از منظر حقوق خصوصی»، *فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی*، سال پنجم، شماره ۱۸، ۱۳۹۶، صص ۱۴۵ و ۱۴۹.

68. *Desert Line Yemen v. Yemen*, Award 6 February 2008, para. 157.

69. *Kuwait v. Aminoil*, Award of 24 March 1982, 21 ILM 1982, p. 976.

70. ابراهیمی، سیدنصرالله، مهدی منتظر، فرزاد مسعودی؛ «اصول قانونی حاکم بر قراردادهای خدماتی بالادستی صنعت نفت و گاز ایران»، *پژوهش‌نامه اقتصاد انرژی*، دوره ۳، شماره ۱۲، ۱۳۹۳، ص ۱۰.

71. Lowe, John S., *Oil and Gas Law in a Nutshell*, West Academic Publishing, 2019, p. 14.

72. ابراهیمی، سیدنصرالله، محمدحسن صادقی‌مقدم و نرگس سراج؛ «انتقادهای وارده بر قراردادهای بیع متقابل صنعت نفت و گاز ایران و پاسخ‌های آن»، *فصلنامه حقوق*، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۲، شماره ۴، ۱۳۹۱، صص ۱۱-۱۲.

73. *Wronski v. Sun Oil Co.*, 279 N.W.2d 564 (Mich. App. 1979).

دارند، خصوصاً در حال حاضر که بیشتر میدان‌های نفت در نیمه دوم عمر خود قرار دارند.^{۷۴} این مثال‌ها مؤید آن است که اصول کلی حقوقی اعم از اصول کلی حقوقی مشترک و اصول کلی حقوقی خاص صنعت نفت، یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت است و همان‌طور که در آرای داوری مشاهده شد، اصول کلی حقوقی علی‌رغم عدم درج در قراردادهای بین‌المللی نفتی بر آن‌ها حاکم است و بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد.

۲-۳. تأثیر عرف و عادت صنعت نفت و گاز

عرف و عادت صنعت نفت و گاز یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت است.^{۷۵} عرف قاعده‌ای است که به تدریج و خودبه‌خود میان همه مردم یا گروهی از آنان به‌عنوان قاعده‌ای الزام‌آور مرسوم شده است.^{۷۶} عرف و عادت در صنعت نفت و گاز دو دسته‌اند؛ یک دسته عرفی است که مبنای ایجاد آن صرفاً رفتارهای بازیگران صنعت نفت و گاز است و دسته دیگر عرفی است که بر اساس دستورالعمل‌های مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی متناسب با فناوری موجود میان بازیگران صنعت نفت و گاز ایجاد می‌شود.

الف. تأثیر عرف و عادت

عرف و عادت، رویه‌ها و عاداتی هستند که در بازار یا تجارت خاص از دیرباز تثبیت شده و شناخته شده است. ممکن است عرف بر تفسیر و ماهیت ضمنی قراردادهای منعقدشده در آن بازار یا تجارت تأثیر بگذارد،^{۷۷} به طوری که می‌توان گفت عمل منطقی در منطقه خاص یا در بین اشخاصی که در تجارتی خاص فعالیت می‌کنند شناخته شده یا کاملاً ثابت، عمومی و یکنواخت است تا حدی که طرفین در معاملات خود به آن استناد می‌کنند.^{۷۸}

عرف و عادت صنعت نفت و گاز وقتی مورد توجه قرار می‌گیرد که قرارداد در خصوص موضوع مورد اختلاف، ابهامی داشته باشد، نسبت به آن ساکت باشد یا به عرف و عادت ارجاع داده باشد. قضات دادگاه‌ها و داوران، زمانی عرف و عادت را در قراردادهای نفتی معتبر می‌دانند که ۱. طرفین بتوانند در دادگاه، شواهد و مدارکی را در این مورد ارائه دهند و وجود یا عدم عرف

۷۴. درخشان، مسعود؛ «قراردادهای نفتی از منظر تولید صیانتی و ازدیاد برداشت: رویکرد اقتصاد مقاومتی»، *مطالعات اقتصاد اسلامی*، دوره ۶، شماره ۲، ۱۳۹۳، ص ۸.

75. Bowman, John P., "Lex Petrolea: Sources and Successes of International Petroleum Law", *Section of the State Bar of Texas, Oil, Gas and Energy Resources Law*, vol. 39, 2015, p. 5.

۷۶. کاتوزیان، ناصر؛ *مقدمه علم حقوق*، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷، ص ۱۷۸.

77. Elizabeth A. Martin, *Oxford Dictionary of Law*, Oxford University Press, 2006, p. 520.

78. Garner, Bryan A., *op.cit.*, p. 1861, and Jeffrey Lehman, Shirelle Phelps, *West's Encyclopedia of American Law - Dictionary & Indexes* Gacl, 2004.

و عادت را به‌عنوان واقعیت ثابت کنند. ۲. طرفین بتوانند در مورد به‌رسمیت‌شناختن یا عدم به رسمیت‌شناختن عرف و عادت بر اساس پرونده‌های دیگر، مجلات حقوقی، رساله‌ها و سایر اطلاعات آن را اثبات کنند. ۳. قاضی یا داور شخصاً به این نظر برسد که عرف و عادت در منطقه خاص یا به‌طور کلی در صنعت بین‌المللی نفت استفاده می‌شود.^{۷۹}

عرف و عادت به‌طور کلی می‌تواند بر همه ابعاد قراردادهای بین‌المللی نفتی تأثیر بگذارد. برای تأثیر عرف بر قراردادهای بین‌المللی نفتی می‌توان به پرونده آرامکو علیه عربستان اشاره کرد. در این پرونده مطابق قرارداد، قانون ماهوی حاکم بر اصل پرونده، قانون عربستان سعودی (فقه حنبلی) بود که با اصول کلی حقوق، عرف و رویه تکمیل شده بود. از این‌رو محکمه دآوری تصمیم خود را با تفسیر و اعمال شرایط قراردادی قرارداد امتیاز آرامکو (به‌ویژه هنگامی که حقوق خصوصی ناشی از قرارداد امتیازی با اعمال قانون این کشور تأمین نمی‌شد)^{۸۰} با در نظر گرفتن عرف و رویه بین‌المللی نفت اتخاذ کرد.^{۸۱} در این پرونده عربستان قرارداد حمل و نقل نفت با شرکت *ارسطو/اوناسیس* در منطقه امتیازی شرکت *آرامکو* منعقد کرده بود. این قرارداد بر اساس فقه حنبلی درست بود اما داوران بیان کردند بر اساس عرف صنعت نفت، قراردادهای امتیازی شامل حمل و نقل نفت در منطقه مورد امتیاز هم هست؛ لذا عربستان مجبور به لغو قرارداد حمل و نقل شرکت *ارسطو/اوناسیس* به نفع شرکت *آرامکو* شد.^{۸۲} بر اساس این پرونده‌ها و پرونده‌های مشابه می‌توان گفت عرف نفت و گاز، منبعی است که علاوه بر اینکه در صنعت برای فعالان صنعت نفت الزام‌آور است و موجب شکل‌گیری حقوق فراملی نفت می‌شود، بر قراردادهای بین‌المللی این صنعت نیز اثر می‌گذارد و به بیان بهتر بر آن‌ها حاکم است.

ب. تأثیر استانداردهای بین‌المللی و رویه‌های خوب صنعت نفت

دسته دیگری از عرف حقوق فراملی نفت، استانداردهای بین‌المللی پذیرفته‌شده و رویه‌های خوب صنعت نفت است. همان‌طور که صنعت نفت شامل موضوعات و مشکلات پیچیده حقوقی، فنی، اقتصادی، مالی، سیاسی و زیست‌محیطی است،^{۸۳} حقوق فراملی نفت نیز شامل این موضوعات است. در بُعد فنی و فناورانه، استانداردها و رویه‌های خوب صنعت نفت، یکی از مهم‌ترین منابع حقوق فراملی نفت به شمار می‌روند که قراردادهای بین‌المللی نفتی را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

79. Pierce, D. E., "Defining the Role of Industry Custom and Usage in Oil & (and) Gas Litigation". *SMU Law Review*, vol. 57(2), 2004, p. 3.

80. Scherer, Maxi, *International Arbitration in the Energy Sector*, Oxford University Press, p. 427.

81. *Saudi Arabia v Arabian Am Oil Co (Aramco)* (1963) 27 ILR 117 at 116 Al-Ammari, Saud, "Saudi Arabia and the Onassis Arbitration – A Commentary", *The Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 3, Issue 3, 2010, p. 258.

82. *Saudi Arabia v Arabian Am Oil Co (Aramco)* (1963) 27 ILR 117 at 177.

83. Duval Claude, *op.cit.*, p. 6.

سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی، استانداردهای بین‌المللی و رویه‌های خوب صنعت نفت^{۸۴} را متناسب با شرایط خاص پروژه‌های مختلف تدوین می‌کنند و فعالان صنعت نفت، آن را در راستای حفظ محیط‌زیست، اقتصاد پروژه و افزایش بازدهی به کار می‌برند. استانداردهای بین‌المللی نقش مهمی در تعریف مقررات فنی سطح ایمنی تأسیسات نفت و گاز ایفا می‌کنند. در واقع، صنعت نفت و گاز فنی بدون استفاده از این استانداردها نمی‌تواند به‌طور مؤثر کار کند.^{۸۵} در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، ایده استفاده از استانداردهای کیفیت برای تضمین کیفیت در فرایندهای تولید نفت در صنعت نفت و گاز شکل گرفت.^{۸۶} بر اساس برآورد انجمن بین‌المللی تولیدکنندگان نفت و گاز (OGP)، برآوردها نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۱۰ حدود ۶۰۰۰۰۰ استاندارد صنعتی در صنعت نفت وجود داشته است.^{۸۷} اغلب استانداردهای صنعت نفت را نهادهای سازمان‌ها یا انجمن‌های غیردولتی تنظیم می‌کنند. مؤسسات و سازمان‌های مختلفی در دنیا اقدام به تدوین استانداردهای بین‌المللی صنعت نفت می‌کنند؛ از جمله سازمان انجمن بین‌المللی تولیدکنندگان نفت و گاز^{۸۸} (OGP) استانداردهای ISO و IEC را که تولیدکنندگان و فعالان صنعت نفت به کار می‌برند تنظیم کرده است.^{۸۹} البته این استانداردها متناسب با فناوری‌های اثبات‌شده صنعت نفت و گاز ارتقا یافته و به‌روز می‌شوند.

با توسعه حقوق فراملی نفت، رویه‌های خوب صنعت نفت، استانداردهای بین‌المللی پذیرفته‌شده را نیز در برمی‌گیرند. «رویه‌های خوب صنعت نفت» به معنای روش‌ها، متدها، استانداردهای بین‌المللی و رویه‌هایی است که به‌طور عمومی در صنعت نفت پذیرفته شده و در عرصه بین‌المللی مورد قبول و رعایت پیمانکار محتاط، کوشا، ماهر و باتجربه در عملیات بالادستی نفت به‌منظور: (الف) حفظ نفت برای به حداکثر رساندن بازیافت نفت به روشی پایدار از نظر فنی و اقتصادی، (ب) ارتقای ایمنی عملیات و پیشگیری از حوادث، (ج) حفاظت از محیط‌زیست با به حداقل رساندن تأثیر عملیات بالادستی نفت است.^{۹۰} طبق این تعریف می‌توان

۸۴. عبارت «good petroleum Practice» به‌عنوان بهترین رویه‌های میدان نفتی یا بهترین رویه بین‌المللی صنعت نفت

ترجمه می‌شود. البته شیروی در کتاب خود از عبارت بهترین روش‌ها استفاده کرده است. شیروی؛ ۱۳۹۳، ص ۵۶۷.

85. OGP Report "Regulators' use of standards" No. 426, of March 2010 <<https://cupdf.com/document/426.html>>

86. Hallström, Kristina Tamm, "Organizing the Process of Standardization", in *A World of Standards*, Oxford Scholarship Online: January 2010, p. 85.

87. A.R. Johansen, Moving towards Global Standards for the Benefit of the Oil and Gas Industry OGP presentation to the International Standards Workshop, Mexico City, May, 11, 2010.

88. International Association of Oil & Gas Producers

89. www.ogp.org.uk.

90. Republic of Kenya, the Petroleum ACT No.2 of 2019 and Tienhaara, Kyla. "Foreign Investment Contracts in the Oil & Gas Sector: A Survey of Environmentally Relevant Clauses". *Sustainable Development Law & Policy* vol. 11, 3, 2011, p. 16.

بیان کرد رویه‌های خوب صنعت نفت، عرف خاص صنعت نفت است که فعالان محتاط، کوشا، ماهر و باتجربه آن را رعایت می‌کنند.

در پرونده شرکت نفت اکسیدنتا و شرکت حفاری اکسیدنتا علیه دولت اکوادور آمده است دولت اکوادور، اقدامات شرکت نفت اکسیدنتا را موجب آلودگی محیط‌زیست دانست درحالی‌که این شرکت، اقدامات خود را مطابق با بهترین استانداردها و شیوه‌های معمول و پذیرفته‌شده در صنعت بین‌المللی نفت یا مطابق «رویه‌های خوب صنعت نفت» دانست. دیوان داوری ادعاهای اکوادور را به دلیل عدم اثبات ادعا رد کرد.^{۹۱}

افزون بر مثال فوق، در پرونده امین/ویل علیه کویت، دولت کویت ادعا کرد امین/ویل از رویه‌های خوب نفتی پیروی نکرده است. داوران جداگانه به بررسی این ادعای دولت کویت پرداختند. آن‌ها با بیان مستندات این ادعای دولت کویت را رد کردند. آن‌ها بیان داشتند اولاً استانداردهای حاکم بر رویه‌های شرکت نفتی باید انعطاف‌پذیر باشد و به‌سختی می‌توان گفت در سال‌های ۱۹۵۴ تا ۱۹۷۷ به دلیل پیشرفت علمی رویه‌های خوب نفتی دچار تحول شده‌اند. چنین تحولی نیز تحت تأثیر عوامل اقتصادی خاصی قرار دارد. استانداردهای مربوط به ایمنی و حفاظت از جان انسان‌ها دارای ویژگی مطلق هستند اما استانداردهای بهره‌برداری به اقتصاد پروژه بستگی دارد؛ بنابراین، مخارج (ناشی از رعایت این استانداردها) در زمانی که بشکله نفت، کمی بیشتر از یک دلار ارزش داشت کاملاً غیرقابل توجیه است اما وقتی به ۳۰ دلار افزایش می‌یابد، دارای توجیه اقتصادی می‌شود. ثانیاً دولت کویت هیچ‌گاه در طی عملیات به این موضوع اعتراض نکرده است و همچنین اقدامات امین/ویل توسط شرکت گیتی و دولت عربستان که در عملیات مشترک با آن بودند مورد انتقاد قرار نگرفته است. همچنین کارشناسان با بررسی ویژگی‌های خاص میدان بیان کردند اقدامات این شرکت متناسب با اقدامات زمان خود بوده و انحراف از استانداردها و فناوری‌های آن زمان نبوده است.^{۹۲} این رأی داوری و آرای داوری دیگر نشان می‌دهند علی‌رغم عدم ذکر عرف و رویه‌های خوب صنعت نفت، استانداردها و رویه‌های خوب نفتی بر اقدامات شرکت‌های بین‌المللی نفتی در قراردادهای بین‌المللی نفتی حاکم‌اند و محاکم داوری نیز آن‌ها را رعایت می‌کنند.

۲-۴. تأثیر آرای داوری و محاکم بین‌المللی نفت و گاز

آرای محاکم داوری نفتی یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت است. برای اولین بار *التقسیری* بر اساس آرای داوری بین‌المللی، شکل‌گیری حقوق فراملی نفت را بیان کرد.^{۹۳} *بیشاب و چاپلینز* بر

91. *Occidental Petroleum Corporation and Occidental Exploration and Production Company v. Republic of Ecuador* (ICSID Case No. ARB/06/11, Final Award, October 5, 2012).

92. *The American Independent Oil Company v. The Government of the State of Kuwait*

93. Sadek El-Kosheri, Ahmed, *op.cip*, 327 and Schill, S. W. *op.cit.*, p. 75.

اساس این آرای داوری منتشرشده، شکل‌گیری و توسعه حقوق فراملی را بیان کردند^{۹۴} زیرا این آرا موجب پیدایش اصول و قواعد حقوقی در جامعه فراملی نفت می‌شود و این رویه‌ها موجب توسعه و رشد حقوق فراملی نفت شده و از بروز مشکلات مشابه جلوگیری می‌کند. توسعه روزافزون حقوق فراملی نفت از طریق آرای داوری در بخش‌هایی همچون اختلافات مربوط به تغییرات رژیم مالی دولت میزبان، موضوعات حقوق بشر و محیط‌زیست در حالی است که در گذشته اختلافات تجاری و اختلافات سرمایه‌گذاری دولتی بیشتر از موارد اخیر بود.^{۹۵}

امروزه آرای داوری بین‌المللی نفتی منتشر شده و موجب شکل‌گیری اصول و قواعد خاص صنعت نفت و گاز شده است^{۹۶} به طوری که برخی از کشورها همچون لیبی برای حل و فصل اختلافات به رویه ایجادشده در اثر آرای داوری ارجاع داده‌اند.^{۹۷} برخی کشورها مانند غنا فراتر رفته‌اند و آن را به‌عنوان قانون حاکم در کنار قوانین داخلی و بین‌المللی قرار داده‌اند.^{۹۸} علی‌رغم انتشار محدود آرای محاکم داوری در بخش نفت و گاز، در حال حاضر این اصول حقوقی و رویه‌های داوری در محاکم داوری بین‌المللی نفتی، صرف‌نظر از موقعیت جغرافیایی موجب توسعه حقوق فراملی نفت شده است.^{۹۹}

در خصوص آرای داوری می‌توان به رأی داوری پرونده /امین /ویل علیه کویت اشاره کرد؛ پرونده‌ای که از ملی‌شدن صنعت نفت توسط کویت در اواسط دهه ۱۹۷۰ ناشی شد و این رأی حداقل در ۴۰ رأی دیگر منتشرشده مورد استناد قرار گرفته است^{۱۰۰} و علاوه بر ایجاد رویه داوری،^{۱۰۱} بر قراردادهای بین‌المللی نفتی نیز اثر گذاشت. آرای داوری خلأها و نقاط اختلاف در قراردادهای بین‌المللی نفتی را نشان می‌دهند و شرکت‌های بین‌المللی نفتی و کشورها نیز از این آرا برای توسعه قرارداد و رفع نقاط اختلاف‌زا استفاده می‌کنند؛ لذا آرای داوری یک کشور در قراردادهای آینده کشور دیگر اثر می‌گذارد.

94. Bishop, RD, (1997) *op.cit.*, p. 68 and Childs, T. (2011). *op.cit.*

95. Talus, Kim, (2012), Ten Years Special Issue: Internationalisation of Energy Law, OGEL 3 and Childs, T. (2011). *op.cit.*, pp. 214-259.

96. Childs, *op.cit.*, p. 259.

97. Libya Second Schedule to Petroleum Law No. 25 of 1955.

98. Petroleum Agreement Among Government of the Republic of Ghana, Ghana National Petroleum Corporation and Tallow Ghana Limited Sabre OIL and GAS Limited Kosmos Energy Ghana HC in Respect of the Deepwater Tano Contract Area Dated March 10, 2006.

99. Otero Garcia-Castrillon, C., "Reflections on the Law Applicable to International Oil Contracts". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 6(2), p. 162.

100. Childs, T., "The Current State of International Oil and Gas Arbitration". *Texas Journal of Oil, Gas and Energy Law*, vol. 13(1), pp. 1-22

۱۰۱. محبی، محسن؛ «رویه داوری بین‌المللی درباره غرامت (دعای نفتی)»، *مجله حقوقی*، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، سال بیست‌وسوم، شماره ۳۵، پاییز و زمستان، ۱۳۸۵، ص ۴۴.

And Bishop, *op.cit.*, p. 68.

در این پرونده علی‌رغم وجود شرط ثبات سنتی در قراردادها میان دولت کویت با شرکت بین‌المللی نفتی، دولت این کشور اقدام به ملی‌کردن صنعت نفت کرد.^{۱۰۲} در داوری‌های /امین /ویل علیه کویت،^{۱۰۳} تکزاکو علیه لیبی^{۱۰۴} و داوری‌های مشابه، داوران بیان کردند شرط ثبات سنتی که مانع قانونگذاری در کشور است، نمی‌تواند مانع اعمال حق حاکمیت دولت بر منابع طبیعی شود.^{۱۰۵} این رویه در آرای داوری نفتی موجب شد سرمایه‌گذاران نفتی در قراردادهای بین‌المللی نفتی از شرط مذاکره مجدد و ثبات اقتصادی استفاده کنند.^{۱۰۶} این شروط، جایگزین شرط ثبات سنتی شدند به طوری که بعد از این آرای داوری، شرط مذاکره مجدد از ویژگی‌های جدایی‌ناپذیر قراردادهای بین‌المللی نفتی شد.^{۱۰۷} بنابراین می‌توان بیان کرد آرای داوری نه تنها موجب ایجاد رویه داوری در محاکم داوری بین‌المللی می‌شوند بلکه بر قراردادهای بین‌المللی نفتی هم تأثیر می‌گذارند به طوری که می‌توانند رویکرد جدیدی در شروط قراردادی ایجاد کنند.

۲-۵. تأثیر دکترین حقوق فراملی نفت

دکترین حقوقی نفت و گاز، یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت است که می‌تواند بر قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز تأثیر بگذارد. باید خاطر نشان کرد هرچند دکترین حقوقی نفت و گاز موجب شکل‌گیری قوانین و حتی معاهدات بین‌المللی در حوزه نفت و گاز شده است، این دکترین منبع تکمیلی حقوق فراملی نفت است و زمانی به طور مستقیم بر قراردادهای بین‌المللی نفتی تأثیر می‌گذارد که منابع دیگر حقوق فراملی در خصوص موضوعی ساکت باشند، طرفین در خصوص آن موضوع اختلاف داشته باشند و داوران برای حل چالش، آن را به دکترین حقوقی ارجاع دهند. در خصوص دکترین حقوقی که موجب شکل‌گیری قوانین حقوق فراملی نفت شدند می‌توان به دکترین تبعیت^{۱۰۸} یا مالکیت خصوصی اشاره کرد. مطابق این دکترین، صاحب زمین، مالک همه چیز از آسمان‌های بالای سطح زمین تا هسته زمین زیر آن است.^{۱۰۹} این دکترین قبل از هر قانون و نظریه‌ای در خصوص منابع زمین بیان شد اما در عمل در خصوص منابع نفت و

102. Berger, K., "Renegotiation and Adaption of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators". *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, vol. 36(4), 2003, p. 1360.

103. *The American Independent Oil Company v. The Government of the State of Kuwait*

104. *Texaco Overseas Petroleum Co. v. Libya*

۱۰۵. محبی؛ همان.

106. Sabater, A., and Stadnyk, M. (n.d.). *International Arbitration and Energy: How Energy Disputes Shaped International Investment Dispute Resolution*. Research Handbook on International Energy Law, Edward Elgar Publishing, 2014, p. 220.

107. Asante, Samuel B., "Stability of Contractual Relations in the Transnational Investment Process", *The International and Comparative Law Quarterly*, 1979, p. 413.

108. The ad coelum doctrine

109. Lowe, *op.cit.*, p. 14.

گاز به علت سیال بودن نفت و گاز از کارایی لازم برخوردار نبود.^{۱۱۰} این دکتربین در فقه اسلامی نیز پذیرفته شده بود^{۱۱۱} به طوری که ماده ۱۶۱ قانون مدنی ایران برگرفته از این دکتربین است. اهمیت و ارزش منابع نفت و گاز و ملی شدن صنعت نفت موجب شد دکتربین انفال و مشترکات عامه در فقه اسلامی^{۱۱۲} در خصوص منابع نفت و گاز پذیرفته شود. این دکتربین در قوانین ایران، عراق، اندونزی و کشورهای دیگر مورد توجه قرار گرفته است.^{۱۱۳} دکتربین دیگری که در حقوق فراملی نفت می‌توان به آن اشاره کرد دکتربین حقوق همبستگی^{۱۱۴} است. بر اساس این دکتربین، حقوق صاحبان زمین در یک منبع مشترک نفت بر اساس معیاری خاص مانند معیار مساحت زمین مشخص می‌شود. این دکتربین در برخی از ایالات امریکا (به ویژه تگزاس) در مورد نفت و گاز اعمال می‌شود.^{۱۱۵} همچنین این دکتربین موجب شکل‌گیری دکتربین «سهم عادلانه»^{۱۱۶} در امریکا شده است. بر اساس این دکتربین، هر مالک از امتیاز منصفانه‌ای برای تصرف در منابع نفت و گاز در ملک خود برخوردار است.^{۱۱۷} امروزه دکتربین حقوق همبستگی جایگاه خود را در حقوق فراملی نفت پیدا کرده است به طوری که برخی بیان داشته‌اند بر اساس مفاد قانون داخلی کشورهای تولیدکننده نفت، اصول حقوق بین‌الملل در مورد منابع طبیعی مشترک، مفاد کنوانسیون ملل متحد در مورد حقوق دریاها، رویه دولتی دوجانبه و همچنین اصول و قواعد در مورد منابع مشترک نشان می‌دهد همکاری با هدف توسعه مشترک منابع مشترک توسط قوانین بین‌المللی مقرر شده است.^{۱۱۸} علی‌رغم این موارد، دکتربین حقوق فراملی نفت در مواردی که داوران بر اساس منابع حقوقی نمی‌توانند در خصوص اختلاف حقوقی حکم کنند تأثیر مهمی بر قراردادهای بین‌المللی نفتی خواهد گذاشت. همواره دانشمندان در سطح بین‌المللی وجود دارند که نظر آن‌ها برای داوران و شرکت‌های بین‌المللی و حتی کشورها مورد توجه و ارزشمند است. از

110. *Ibid.*, p. 15.

۱۱۱. طباطبایی یزدی، سیدمحمدکاظم؛ *العروه الوثقی مع تعلیقات عده من الفقهاء العظام، النشر الاسلامی*، قم، ص ۲۴۲.

۱۱۲. امام خمینی؛ *استفتائات*، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲، ص ۳۵۵ و منتظری، حسن‌علی؛ *مبانی فقهی حکومت اسلامی*، کیهان، ۱۳۶۷، صص ۳۸۹-۳۷۹.

۱۱۳. بهمنی، محمدعلی و محمد آرین؛ «مالکیت عمومی بر منابع نفتی و تأثیر آن بر انتخاب الگوی قراردادی در حوزه بالادستی صنعت نفت و گاز»، *مطالعات حقوق انرژی*، دوره ۴، شماره ۱، ۱۳۹۷، صص ۱۳-۷.

114. The doctrine of correlative rights

115. Weaver, J., & Asmus, D. F., "Unitizing Oil and Gas Fields Around the World: Comparative Analysis of National Laws and Private Contracts". *Houston Journal of International Law*, vol. 28(1), 2006, p. 48.

116. Fair share

117. Lowe, *op.cit.*, p. 24.

118. Ong, D. M., "Joint Development of Common Offshore Oil and Gas Deposits: Mere State Practice or Customary International Law". *American Journal of International Law*, vol. 93(4), 1999, pp. 771-804, 796.

این بین می‌توان به *مارتین، چالینز، کمرون* و استادان برجسته دانشگاه *تگزاس، پنسیلوانیای امریکا* و دانشگاه *دندی* انگلستان اشاره کرد که در مواقع حساس، نظریه‌هایشان می‌تواند برای داوران و قضات بین‌المللی راهگشا باشد.

نتیجه

صنعت نفت و گاز با بیش از یک قرن حضور در جامعه بین‌المللی و با مواجهه با حوادث گوناگون و پیدایش اعضای مختلف، جامعه خاص خود را در جامعه فراملی شکل داده است. این جامعه برای تنظیم روابط میان خود از چارچوب حقوقی بهره می‌برد که فراتر از نظام‌های حقوقی سنتی است و بر اساس ویژگی‌های خاص صنعت نفت میان اعضای جامعه فراملی نفت ایجاد شده است. قراردادهای بین‌المللی نفتی، داورهای بین‌المللی نفتی، قوانین و معاهدات بین‌المللی نقش بسزایی در شکل‌گیری حقوق فراملی نفت ایفا می‌کند. همان‌طور که بیان شد، علی‌رغم اینکه قراردادهای بین‌المللی نفتی یکی از مهم‌ترین منابع حقوق فراملی نفت است، در عمل با بررسی‌های صورت‌گرفته مشخص شد حقوق فراملی نفت نیز بر قراردادهای بین‌المللی تأثیرگذار است. در این مقاله، تأثیر حقوق فراملی نفت بر قراردادهای بین‌المللی بر اساس منابع حقوق فراملی نفت بررسی شد. همان‌طور که بیان شد، قوانین موضوعه داخلی کشورها یکی از منابع حقوق فراملی نفت است که از طریق تدوین قوانین یکسان در میان کشورها در حوزه نفت و گاز موجب شکل‌گیری حقوق فراملی نفت می‌شوند. شکل‌گیری حقوق فراملی نفت بر اساس قوانین موضوعه بر قراردادهای بین‌المللی نفتی نیز تأثیر می‌گذارد. برای نمونه می‌توان به قوانین تعهدات کاری پیمانکار و قانون مالیات بر سودهای بادآورده یا درآمد غیرمنتظره که موجب تأثیراتی بر قراردادهای بین‌المللی شدند اشاره کرد. معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز در حوزه‌های مختلف خصوصاً حوزه محیط‌زیست موجب شکل‌گیری حقوق فراملی نفت شده‌اند. این امر موجب شد شروط محیط‌زیستی یکی از مهم‌ترین شروط قراردادهای نفت و گاز شود. اصول کلی حقوقی که اصول پذیرفته‌شده در میان کشورها و عرصه بین‌الملل است یکی دیگر از منابع حقوق فراملی نفت است که از طریق اصول عام مانند اصل لزوم قراردادها و حسن‌نیت و همچنین اصول خاص صنعت نفت مانند اصل حاکمیت دائمی بر منابع طبیعی و اصل صیانت در حقوق فراملی نفت پذیرفته شده و قراردادهای بین‌المللی نفتی را تحت تأثیر قرار داده است. عرف بین‌المللی نفتی، منبع دیگر حقوق فراملی نفت است که از طریق عرف و عادات و رویه‌های خوب صنعت نفت موجب شکل‌گیری حقوق فراملی شده است به‌طوری‌که حتی بدون درج در قراردادهای بین‌المللی نفتی بر آن‌ها حاکم است و داوران در محاکم داوران آن‌ها را مورد توجه قرار داده‌اند. آرای داورهای بین‌المللی نفتی از طریق ایجاد رویه داوران یکی دیگر از مهم‌ترین منابع حقوق

فراملی نفت هستند. همان‌طور که بیان شد، رأی داوری/امین/ویل علیه کویت در ۴۰ رأی داوری بین‌المللی نفتی مورد استناد قرار گرفته است. این استنادات موجب شکل‌گیری رویه حقوقی حقوق فراملی نفت شد. این رویه همچنین موجب شد شرط ثبات سنتی از قراردادهای بین‌المللی نفتی حذف شود و شرط مذاکره مجدد به یکی از شروط اصلی قراردادهای بین‌المللی نفتی تبدیل شود. دکتترین حقوقی از دیرباز منشأ تدوین قوانین و توسعه قوانین در حقوق فراملی نفت بوده است. این منبع به‌عنوان منبع تکمیلی حقوق فراملی نفت علی‌رغم عدم درج در قراردادهای بین‌المللی نفتی می‌تواند در چالش‌های حقوقی راه‌گشا باشد. این موارد مؤید آن است که رابطه حقوق فراملی نفت با قراردادهای بین‌المللی نفتی پیچیده و درهم‌تنیده است به‌طوری‌که حتی بدون درج در قراردادهای بین‌المللی نیز بر آن‌ها حاکم است و بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد.

حقوق فراملی نفت با قراردادهای بین‌المللی وارد عرصه جهانی شد، با قوانین داخلی و معاهدات بین‌المللی شکل گرفت، با تغییر قراردادهای، قوانین، عرف‌ها و رویه‌های خوب صنعت نفت برای ارتباط هرچه بهتر میان اعضای این جامعه توسعه‌یافته و بر اساس شرایط زمانه در حال رشد است. تأثیر حقوق فراملی نفت بر اساس منابع، مؤید آن است که قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز تنها منبع صرف برای حقوق فراملی نفت نیستند بلکه از منابع دیگر آن نیز تأثیر می‌پذیرند؛ لذا برای حل‌وفصل اختلافات نفتی و تنظیم روابط قراردادی، آگاهی از حقوق فراملی نفت اجتناب‌ناپذیر است؛ بنابراین آشنایی با حقوق فراملی نفت و شناسایی آن‌ها بر اساس شرایط زمانه برای داوران و وکلا و قراردادنویسان حوزه نفت و گاز ضروری است.

منابع:

الف. فارسی

_ کتاب

- امام خمینی؛ *استفتائات*، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲.
- شیروی، عبدالحسین؛ *حقوق تجارت بین‌الملل*، سمت، ۱۳۹۰.
- _____؛ *حقوق نفت و گاز*، میزان، ۱۳۹۳.
- کاتوزیان، ناصر؛ *مقدمه علم حقوق*، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷.
- *کتاب سبز: قانون نفت، اساسنامه شرکت ملی نفت ایران و قراردادهای شش‌گانه پیمانکاری نفتی*، انتشارات روابط عمومی صنعت نفت ایران، ۱۳۵۳.
- منتظری، حسن‌علی؛ *مبانی فقهی حکومت اسلامی*، کیهان، قم، ۱۳۶۷.
- موسوی، سیدفضل‌الله؛ *سیر تحولات منابع حقوق بین‌الملل محیط‌زیست*، میزان، ۱۳۹۱.

_ مقاله

- ابراهیمی، سیدنصرالله، محمدحسن صادقی‌مقدم و نرگس سراج؛ «انتقادهای وارده بر قراردادهای بیع متقابل صنعت نفت و گاز ایران و پاسخ‌های آن»، *فصلنامه حقوق*، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۲، شماره ۴، ۱۳۹۱.
- ابراهیمی، سیدنصرالله، مهدی منتظر و فرزاد مسعودی؛ *اصول قانونی حاکم بر قراردادهای خدماتی بالادستی صنعت نفت و گاز ایران، پژوهش‌نامه اقتصاد انرژی ایران*، دوره ۳، شماره ۱۲، پاییز ۱۳۹۳.
- بهمنی، محمدعلی و محمد آرین؛ «مالکیت عمومی بر منابع نفتی و تأثیر آن بر انتخاب الگوی قراردادی در حوزه بالادستی صنعت نفت و گاز»، *مطالعات حقوق انرژی*، دوره ۴، شماره ۱، ۱۳۹۷.
- درخشان، مسعود؛ *قراردادهای نفتی از منظر تولید صیانتی و ازدیاد برداشت: رویکرد اقتصاد مقاومتی*، *مطالعات اقتصاد اسلامی*، دوره ۶، شماره ۲، ۱۳۹۳.
- کاظمی نجف‌آبادی، عباس؛ «مالکیت نفت در قراردادهای نفتی بین‌المللی از منظر حقوق خصوصی». *فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی*، سال پنجم، شماره ۱۸، ۱۳۹۶.
- محبی، محسن؛ «رویه داوری بین‌المللی درباره غرامت (دعاوی نفتی)»، *مجله حقوقی*، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، سال بیست‌وسوم، شماره ۳۵، پاییز و زمستان ۱۳۸۵.

- محمودی کردی، زهرا، مهدی زاهدی و سیده عاطفه قدیری نژاد؛ «از لکس مرکاتوریا تا حقوق تجارت فراملی در معنای مقتضی» فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی، سال هشتم، شماره ۳۱، ۱۳۹۹.

- جزوه

- ابراهیمی، سید نصرالله؛ جزوه قراردادهای بالادستی صنعت نفت، ۱۳۹۶.

- قراردادها

- اجازه اجرای قرارداد فروش و خرید نفت بین دولت شاهنشاهی ایران و شرکت‌های خارجی مصوب ۱۳۵۲، ۵، ۸ و قرارداد امتیازی که از طرف دولت شاهنشاهی ایران به شرکت نفت انگلیس و ایران محدود در ۲۹ آوریل ۱۹۳۳ اعطا شده است.

ب. عربی

- طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم؛ العروه الوثقی مع تعلیقات عدّه من الفقهاء العظام، النشر الاسلامی، قم، ایران ۱۴۲۰ ق.

ج. انگلیسی

- Books

- Bekker, P. Dolzer, R. and M. Waibel (eds.) *Making Transnational Law Work in the Global Economy: Essays in Honor of Detlev Vagts*, Cambridge University Press, 2010.
- Bishop, Doak, *International Arbitration of Petroleum Disputes: The Development of a Lex Petrolea*, CPMLP, University of Dundee, 1997.
- Blinn, Keith W. Duval, Claude. Le Leuch, Honoré and Pertuzio, André *International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Legal, Economic, and Policy Aspects*, 1st ed, Barrows, New York, 1986.
- Boyle, Alan, "Soft Law in International Law-Making", in Malcolm Evans, *International Law*, ۵th ed, Oxford University Press, 2014.
- D'Amato, Anthony, 'Soft Law' in Anthony D'Amato and Kirsten Engel (eds), *International Environmental Law*, Anderson Publishing Company, 1997.
- Elizabeth A. Martin, ed, *A Dictionary of Law*, 6th Edition, Oxford University Press, 2006.
- Gao, Zhiguo, *International Petroleum Contracts: Current Trends and*

New Directions, Graham and Trotman, 1994.

- Garner, Bryan A, *Black's Law Dictionary*, 9th Edition, West, 2009.
- Hallström, Kristina Tamm, "Organizing the Process of Standardization", in *A World of Standards*, Oxford Scholarship Online: 2010.
- Hughes, William E., *Fundamentals of International Oil and Gas Law*, PennWell Corporation, 2016. Jeffrey Lehman, Shirelle Phelps, *West's Encyclopedia of American Law - Dictionary & Indexes Gacl*, 2004.
- Lowe, John S., *Oil, and Gas Law, in a Nutshell*, West Academic Publishing, 2019.
- Martin, T., 'Lex Petrolea in International Law' in R. King (ed), *Dispute Resolution in the Energy Sector: A Practitioner's Handbook*, Globe Law and Business, 2012.
- Rudolf Dolzer, *Petroleum Contracts and International Law*, Oxford University Press, 2018.
- Sabater, A., and Stadnyk, M. (n.d.). *International Arbitration and Energy: How Energy Disputes Shaped International Investment Dispute Resolution*. Research Handbook on International Energy Law, Edward Elgar Publishing, 2014. El-Kosheri, Ahmed Sadek, "Le régime juridique créé par les accords de participation dans le domaine pétrolier (Volume 147)". in: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, 1975.
- Scherer, Maxi, *International Arbitration in the Energy Sector*, Oxford University Press, 2018.
- Schill, S. W. (n.d.). The Interface between National and International Energy Law. *Research Handbook on International Energy Law*, Edward Elgar Publishing, 2014.
- Smith, Ernest E., Dzienkowski John S., Anderson, Owen L., Lowe, John S., Kramer, Bruce M., and Weaver, Jacqueline L, *International Petroleum Transactions*, 3rd edition, 2010.
- Talus, K., *Research Handbook on International Energy Law*, Edward Elgar Publishing, 2014.
- *Transnational Corporations*, United Nations, Vol. 18 No. 1 April 2009.
- Zumbansen, Peer. *The Oxford Handbook of Transnational Law*, Oxford University Press, 2021.

- Articles

- Al-Ammari, Saud, "Saudi Arabia and the Onassis Arbitration – A Commentary", *The Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 3, Issue 3, 2010.
- Asante, Samuel B., "Stability of Contractual Relations in the Transnational Investment Process", *The International and Comparative Law Quarterly*, 1979.

- Berger, K., "Renegotiation and Adaption of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators". *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, vol. 36(4), 2003.
- Bowman, John P., "Lex Petrolea: Sources and Successes of International Petroleum Law", *Section of the State Bar of Texas, Oil, Gas and Energy Resources Law*, vol. 39, 2015.
- Childs, T. C. C. "Update on Lex Petrolea: The Continuing Development of customary Law Relating to International Oil and Gas Exploration and Production". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 4(3). 2011.
- Childs, T., "The Current State of International Oil and Gas Arbitration". *Texas Journal of Oil, Gas and Energy Law*, vol. 13(1), 2018.
- Chinkin, C. M. (۱۹۹۹), *The International and Comparative Law Quarterly*, Oct, Vol. 38, No. 4, pp. 866-850.
- Daintith, T., "Against "Lex Petrolea"", *The Journal of World Energy Law and Business*, 2017.
- De Jesús O, Alfredo, "Prodigious Story of the Lex Petrolea and the Rhinoceros: Philosophical Aspects of the Transnational Legal Order of the Petroleum Society". *TPLI Series on TPL*. Vol. 1, No.1.35, 2012.
- Dow, J., "The Windfall Profit Tax Exposed". *St. Mary's Law Journal*, vol. 14(3), 1983.
- Gaillard, E., "Transnational Law: A Legal System or a Method of Decision Making?" *Arbitration International*, vol. 17(1), 2001.
- Gao, Zhiguo. "International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Comprehensive Environmental Appraisal. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, vol. 12(2), 1994.
- Ketcheson, J., "The Law 42 Arbitrations: Ecuador's Efforts to Capture "Extraordinary Profits" of Oil Companies". *The Journal of World Investment & Trade*, vol. 16(4), 2015.
- Lim, C. L., "The Function of the Transnational Chinese Contract", *Journal of World Investment and Trade*, vol. 20, issue 2-3, 2019.
- Martin, A. T., "Model Contracts: a Survey of the Global Petroleum Industry". *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2004, vol. 22(3).
- Martin, T. and Park, J., "Global Petroleum Industry Model Contracts Revisited: Higher, Faster, Stronger", *Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 3, No. 1, Oxford University Press, 2010.
- Ong, D. M., "Joint Development of Common Offshore Oil and Gas Deposits: Mere State Practice or Customary International Law". *American Journal of International Law*, vol. 93(4), 1999.
- Otero Garcia-Castrillon, C., "Reflections on the law applicable to international oil contracts". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 6(2), 2013.

- Pierce, D. E., "Defining the Role of Industry Custom and Usage in Oil & (and) Gas Litigation. *SMU Law Review*, vol. 57(2), 2004.
- Talus, K, Looper, S., & Otilar, S., "Lex Petrolea and the Internationalization of Petroleum Agreements: Focus on Host Government Contracts". *The Journal of World Energy Law & Business*, vol. 5(3), 2012.
- Tienhaara, Kyla. "Foreign Investment Contracts in the Oil & Gas Sector: A Survey of Environmentally Relevant Clauses." *Sustainable Development Law & Policy*, vol. 11, 3, 2011.
- Weaver, J., & Asmus, D. F., "Unitizing Oil and Gas Fields Around the World: Comparative Analysis of National Laws and Private Contracts". *Houston Journal of International Law*, vol. 28(1), 2006.

- Awards

- *The American Independent Oil Company v. The Government of the State of Kuwait*
- *Saudi Arabia v Arabian Am Oil Co (Aramco)* (1963) 27 ILR
- *Occidental Petroleum Corporation and Occidental Exploration and Production Company v. Republic of Ecuador* (ICSID Case No. ARB/11/06, Final Award, October 5, 2012).
- *Government of the State of Kuwait v American Independent Oil Co (AMINOIL)*, Award of 24 May 1982, 21 ILM (1982) 976, Yearbook IX (1984).
- *Burlington Resources Inc. v. Republic of Ecuador* (ICSID Case No. ARB/08/05), Decision on Liability of Ecuador, December 14, 2012.
- *Texaco Overseas Petroleum Co. v. Libya*
- *Wronski v. Sun Oil Co.*, 279 N.W.2d 564 (Mich. App. 1979).
- *Desert Line Yemen v. Yemen*, Award 6 February 2008.
- *Wintershall AG v. The Government of Qatar* (Ad hoc tribunal), 28 ILM 795 1989.
- *F-W Oil Interests, Inc. v. The Republic of Trinidad and Tobago*, ICSID Case No. ARB/01/14.
- *Sapphire International Petroleum Ltd. v. National Iranian Oil Company*

- Laws

- The Libya Petroleum Law No. 25 of 1955.
- Republic Of Kenya the Petroleum ACT No. 2 of 2019.

- Contracts

- Azerbaijan (ACG) Limited, BP Exploration (Caspian Sea) Limited, Chevron Khazar, Exxon Azerbaijan Limited, INPEX Southwest Caspian

Sea, Ltd, ITOCU Oil exploration (Azerbaijan) Limited, ONGC Videsh Limited, Statoil Absheron AS, Turkiye Petrolleri A.O., PSA, 2017.

- Kerr-McGee of Indonesia Inc., Quintana Indonesia Ltd., Wainoco International Inc., Samedan Oil of Indonesia, Inc., Pertamina, Bawean Block, Concession, Amendment, 1981.
- Model Production Sharing Contract Block Kurdistan Region 2007.
- Petroleum Agreement Among Government of The Republic OF Ghana Ghana National Petroleum Corporation and Tallow Ghana Limited Sabre OIL And GAS Limited Kosmos Energy Ghana HC IN Respect of The Deepwater Tano Contract Area, March 10, 2006.
- Production Sharing Contract Between the Republic of Equatorial Guinea and Guinea Equatorial DE Petr Oleos And Company for Block 2018.
- State Oil Company of the Azerbaijan Republic, Amoco Caspian Sea Petroleum Limited, BP Exploration (Caspian Sea) Limited, etc, PSA, 1994.
- The Model Contract between Petroleo Brasileiro S.A. (Petrobras) and Private Contractors for Offshore Exploration/Exploitation of 1977.

- Websites

- <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf>
- <http://www.law.uh.edu/assignments/spring2020/20601.pdf>
- <http://www.ogp.org.uk>
- <https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/ListOfConventions.aspx>

- Reports

- OGP Report “Regulators’ use of standards” No. 426, of March 2010 <https://cupdf.com/document/426.html>
- OPEC Resolution XVI 90 of 1968.

- Thesis

- Makato, Tisungane Brian, *Lex Petrolea: Does it Exist?* Harvard Law School, 2018.

- Workshop

- A.R. JOHANSEN, Moving towards global standards for the benefit of the oil and gas industry OGP presentation to the International Standards Workshop, Mexico City, May 11, 2010.